

E néhány glosszaszerű mondat elég annak bizonyosságára, hogy az érintett területek által hordozott problémák megoldása csak kellő támogatással lehetséges. Ugy látszik, hogy az egyetem állami- és pártvezetése fokozott figyelmet és érdeklődést tanúsít a könyvtár iránt. Minden bizonnyal - az egyetem nehéz helyzete ellenére is - sor fog kerülni a helyiségek bővítésére és a kellő anyagi és pénzügyi tartalékoknak a könyvtár céljaira történő felhasználására.

A káderfejlesztés a könyvtár vezetése által kidolgozandó módon az egyetemi, állami és pártszervek, valamint a Művelődésügyi Minisztérium támogatásával vihető előbbre.

A szervezeti felépítés és munkamódszerek kidolgozása és fokozatos bevezetése érdekében elsősorban a hálózati központra, a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárára és a helyileg közel eső, s igen eredményesen dolgozó Debreceni Egyetemi Könyvtárra szeretnénk támaszkodni. Emellett az összes hazai - és alkalom adtán külföldi - egyetemi, esetleg más könyvtárak munkáját is tanulmányozni fogjuk. Ezenkívül elsősorban az Országos Műszaki Könyvtár gazdag tapasztalatait szeretnénk hasznosítani.

Hisszük és reméljük, hogy felettes szerveink és társegyetemeink körében megjelölhető támogató készségre számítva és építve, saját erőink maximális megfeszítésével, néhány esztendő szívós munkája egy új, rohamosan fejlődő műszaki egyetemhez méltó könyvtár alapjait rakja le.

dr. ZSIDAI József

025.2:026:378.962

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR ÉS A TANSZÉKEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE AZ ÁLLOMÁNY TERVSZERŰ GYARAPÍTÁSÁBAN

Az uralkodó felfogás szerint a könyvtári életnek három tényezője van: az állomány, az olvasó és a könyvtáros. Mind a három tényező elengedhetetlen eleme a könyvtári életnek, ha a három tényező közül bármelyik is hiányzik, modern értelemben vett könyvtárról, illetve könyvtári életéről nem beszélhetünk.

Ha azonban a modern tudományos könyvtárak életét kissé közelebbről szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy van az olvasók táborának egy olyan rétege, amely érdeklődésének intenzitásánál és sajátos módjánál fogva magára vonja a figyelmet: ezek a könyvtár gyűjtőkörével kapcsolatos tudományágak művelői, akik nemcsak azért veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait, hogy a tudományág jelenlegi állásáról tájékozódjanak, hanem azért is, hogy annak fejlődését saját munkájukkal előbbre vigyék.

Ugy hiszem, nem túlzás, ha a tudományos könyvtárak olvasóinak ezt az egyre jelentősebb rétegét a könyvtári élet külön elemének tekintjük és a már említett tételt úgy módosítjuk, hogy a modern tudományos könyvtáraknak voltaképpen nem is három, hanem négy tényezőjük van: az állomány, az olvasó, a tudományt művelő kutató /tudós, oktató/ és a könyvtáros.

Hogy a fenti megállapítás nemcsak elméleti jellegű, hanem nagyonis fontos gyakorlati vonatkozásai vannak, bizonyítja az a tény is, hogy a legtöbb tudományos könyvtár, közöttük a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára is, igyekszik külön olvasó, illetve kutatótermet biztosítani a tudomány művelőinek, kedvező feltételeket nyújtva azok számára az állomány használatában.

A tudományos könyvtárnak ez a sajátos tényezője: a tudomány művelője, ma mint olvasó, illetve kutató használja a könyvtár állományát, holnap pedig saját munkájával, könyvével, folyóiratcikkeivel az állományban feltűnő őrözt irodalmi forrásként jelentkezik. Kapcsolata tehát az állománnyal kölcsönös és különösen intenzív. Ebből kifolyólag érthető, hogy a könyvtár állományának alakulása, gyarapodása számára nem lehet közömbös.

A tanszékeken dolgozó tudósok, kutatók és oktatók hatékonyan közreműködnek saját tanszéki könyvtárak állományának gyarapításában. Sorainkkal szeretnénk odahatni, hogy igényeikkel és tanácsaikkal legyenek segítségünkre a Központi Könyvtár állományának gyarapításában is, hiszen annak éppenugy használói, mint tanszéki könyvtáraknak. Nyilvánvaló, hogy azokat a műveket, melyeket nem találnak meg saját tanszéki könyvtárukban, vagy annak számára megszerezni nem tudnak, elsősorban a Központi Könyvtárban keresik, mert természetesen találják, hogy a tanszéki könyvtárak és a Központi Könyvtár között állomány szempontjából is szoros kapcsolat van, ahol pedig ez még nem volna meg, azt mielőbb meg kell teremteni.

Ugyanígy az is természetes, hogy a tanszéki könyvtárak és a Központi Könyvtár között a kapcsolat nem állományuk tartalmi azonossága, hanem egymást szervesen kiegészítő volta miatt kell hogy szoros legyen. Lényegében véve ez a szellem hatja át a hazai könyvtáraink szervezetében uralkodó u.n. hálózati elvet és ez a szellem tükröződik konkrétan a könyvtárak gyűjtőkörét szabályozó 164/1958.M.M.sz. utasításban, melynek értelmében a hálózati központok a hálózatra tartozó könyvtárakkal együtt kötelesek gyűjteni a rájuk bízott tudományterületek irodalmát. Mindent ugyanis sem a tanszéki könyvtárak, sem a Központi Könyvtár nem képes egyedül gyűjteni, feladatainkat ésszerűen meg kell osztanunk, hogy minél több értékes művet szerezhessünk be a magyar műszaki felsőoktatás számára. Könyvtáraink állományának gyarapítását úgy kell megszerveznünk, hogy ne legyen a világ műszaki felsőoktatással kapcsolatos irodalmának egyetlen olyan értékes és számunkra valami újat és jobbat mondó műve sem, amely ne lenne megtalálható a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózatban. A hálózat könyvtárai közötti együttműködés vezéreszméje tehát nem is a korlátozás, hanem éppen ellenkezőleg a kötelezettségvállalás, a kötelezés jegyében kellene, hogy kibontakozzék. Ez gyakorlatilag pedig csak akkor lesz lehetséges, ha a hálózat minden egyes könyvtára-

nak tisztázott irodalomgyűjtési köre, illetve programja lesz és ez az egész hálózat számára ismertté válik.

Az egyes tanszékek irodalomgyűjtési körének, illetve programjának alapjául nyilvánvalóan elsősorban a tanszékek oktatási programja, valamint kutatási terve jöhet számításba. Persze feltehető, sőt biztos, hogy a felsőoktatási reform kibontakozása az elkövetkező évek folyamán gyökeres változásokat fog előidézni a tanszékek oktatási programjában és kutatási terveiben egyaránt. Ha tehát máról-holnapra nem is alkotható meg a magyar műszaki felsőoktatási könyvtári hálózat gyűjtőköri kódexe, mely a hálózat minden egyes tagkönyvtárának körülírná gyűjtőköri feladatait, mégsem időszerűtlen, ha ennek a kérdésnek fontosságát már most felvetjük azzal az elképzeléssel, hogy az oktatási reform előrehaladásával párhuzamosan ennek a problémának megoldási módzatait is állandóan keresni fogjuk.

A tanszéki könyvtárak tervszerű állományfejlesztéséhez fűződő közös és kölcsönös érdekeket annál az óknál fogva is ki kell hangsúlyoznunk, mivel egyes tanszékek nem élnek azokkal a lehetőségekkel, melyek könyvtárak tervszerű fejlesztését biztosítani tudnák. A hálózati elv és szemlélet jegyében az egyes tanszékek könyvtárának tervszerű fejlődése nemcsak a tanszék, hanem az egész hálózat érdeke. Különösen tudományos könyvtári hálózatok esetében, ahol a hálózaton belül szükségképpen erős tartalmi differenciálódás érvényesül, válnak nyilvánvalóvá a hálózati tagkönyvtárak nem tervszerű fejlődésének káros következményei: ha az egyes tagkönyvtárak /tanszékek/ elhanyagolják a tartalmi differenciálódás következtében rájuk háruló feladatok maradéktalan ellátását, nem lesz meg a hálózaton belül a tartalmi integrálódás lehetősége az egyes tudományterületek viszonylatában, ez pedig az egész hálózatot akadályozná fejlődésében és végeredményben magát a hálózati elvet teszi illuzórikussá.

Természetesen, hogy költségvetési és devizakeretünket tervszerűen használjuk-e fel, annak elsősorban nem a felhasznált költségvetési és devizaforint-összeg a mutatója, hanem a rajtuk beszerzett művek tartalmi értéke. A tartalmi értékgyarapodás biztosítása a hálózat tagjai között nagyfokú szervezettséget igényel. Az e cél érdekében történő szervezés területén a múltban már számos kísérletet tettünk, de a kérdés megnyugtató megoldása az oktatási reformmal járó növekvő igények mellett még a jövő feladata. Ezuttal csak a legközvetlenebb és legkézzelfoghatóbb feladatokra kívánom a figyelmet felhívni.

Világos, hogy a tervszerű és céltudatos állományfejlesztésnek alapvetően fontos feltétele a világ műszaki, valamint az ezzel kapcsolatos természettudományi irodalomnak kellő gondossággal történő, állandó, rendszeres figyelése. Ha nem tájékozódunk rendszeresen az említett irodalmi termelésről, akkor könyvtárunk állományának fejlődése rövid idő alatt szükségképpen elszakad a tudományág fejlődésétől és annak műveléséhez a kutatóknak sem nyújthat többé kellő támogatást, holott könyvtárainknak a világ műszaki irodalmának legjavát kellene elsősorban gyűjteniük.

Az irodalmi figyelő munka azonban minden szépsége ellenére is passzív munka mindaddig, amíg az irodalmat nem konkrétan megfogalma-

zott témákhoz, problémákhoz keressük. A gyűjtőkör szempontjai túlságosan általánosak ahhoz, hogy ezen az alapon irodalomfigyelő munkánkat aktívnak tekinthessük. Ha azonban a gyűjtőkörön belül vannak konkrétan megfogalmazott témák, problémák, amelyek akár irodalmi elhanyagoltságuknál, akár pedig szűkebb területi jellegük miatt fogva magukra vonják a figyelmet, akkor az irodalomfigyelés lélektani elemeibe új mozzanatok iktatódnak, az egész kérdéshez való hozzáállás sokkal intenzívebb, aktívabb lesz. Az irodalom feltárásába gyakorlati étellel szoros kapcsolatot jelentő sajátos szempontokat feltétlenül bele kell vinnünk és messzemenően gyümölcsöztetnünk.

A tanszékek igen nagy szolgálatot tennének a magyar műszaki felsőoktatásnak és a magyar könyvtárügynek, ha feltérképeznék a maguk gyűjtőköriének megfelelő tudományágak problémáinak területét az irodalmi ellátottság szempontjából és a Központi Könyvtár felé bejelentnék azokat a témákat, amelyek akár irodalmi elhanyagoltságuk miatt fogva "fehér foltot" jelentenek a tanszék, illetve tapasztalataik szerint a Központi Könyvtár állományában, akár pedig szűkebb területi jellegük miatt fogva hazai viszonyaink között kiemelkednek az egyéb problémák közül és különösen gondos irodalmi ellátottságot igényelnek. A Központi Könyvtár ezekről a témákról nyilvántartást fektetne fel és irodalomfigyelő, illetve szerzeményező munkája előterébe állítaná azokat. Sőt azt is meg kell mondanunk, hogy ma már az egyes kiadók is szívesen figyelnek fel az ilyen jegyzékekre, és minden remény megvan arra, hogy ezeknek egyre nagyobb jelentőségük lesz majd tudományos kiadói terveik összeállításánál is.

Másik lehetőség volna a tervszerű együttműködésre rendeléseink egyeztetése. A devizás könyvek rendelése tekintetében már van bizonyos előrehaladás, a Központi Könyvtár azonban azt is örömmel fogadná, ha a saját állományának fejlesztése szempontjából tekintetbe jövő irodalmi anyagot a rendelések előtt a tanszékek, illetve karok képviselői átnéznék és a rendelésre vonatkozóan javaslatot tennének, sőt esetleg egyes műveknek megrendelését átvállalnák saját könyvtáruk számára, főleg olyan esetekben, amikor a rendelésre váró értékes művek száma a Központi Könyvtár költségvetési, illetve devizakeretét meghaladja.

További lehetőség az együttműködésre a beszerzett irodalomról nyújtandó kölcsönös tájékoztatás. A tanszékek ezt a tájékoztató munkát a Központi Könyvtár felé lényegében véve elvégzik akkor, amikor könyveiket a Hálózati Csoportnak a hálózati központi katalógusba való bejegyzés végett bemutatják. A rendszeres tájékoztatás feladatát a tanszékek felé a Központi Könyvtár is el kívánja látni a jövőben új alapokra fektetendő új szerzeményi jegyzékének kiadásával. Ugy hisszük, tájékoztató kiadványunkat legalább havonként, vagy kéthetente kellene eljuttatnunk a tanszékekhez, hogy gyors és korszerű tájékoztató szolgálatról beszélhessünk. Fennáll a lehetősége annak is, hogy a tájékoztató jegyzékbe a tanszékek új beszerzésű könyveinek címlapját is felvegyük, ezáltal lényegében véve a tanszékek egymást is tájékoztatnák új beszerzésű műveikről.

A beszerzett művekről való tájékoztatásnak másik formája a könyveknek kiállításokon való bemutatása. Felmerült annak a gondolata,

hogy a Központi Könyvtár előcsarnokában az egyes karok profiljába vágó könyvek számára külön tárlókat állít fel és így fogja rendszeresen kiállítani legújabb szerzeményeit. Ezek a szakosított tárlók a maguk állandó helyével lehetővé tennék, hogy az érdeklődő olvasók, illetve kutatók az előcsarnok egy meghatározott helyén minden különösebb keresgélés nélkül tájékozódhassanak az őket elsősorban érdeklő legújabb könyvekről.

A Központi Könyvtár és a tanszékek közötti együttműködésnek további formája lehet az állományának ajándékozása, könyvjóváírás útján való gyarapítása. A Központi Könyvtár képviselője részt vesz az Országos Széchényi Könyvtár kötelezpéldány-anyagának válogatásában. Itt alkalom nyílik arra, hogy olyan könyveket is igényeljen, amelyek elsősorban nem a Központi Könyvtár, hanem egyes tanszéki könyvtárak számára fontosak. A Központi Könyvtár az ilyen műveket készséggel bocsátja a tanszéki könyvtárak rendelkezésére.

Az együttműködés újabb formája lehetne nemzetközi cserekapcsolataink együttes továbbfejlesztése, mely a tudomány művelése szempontjából egyre nagyobb jelentőségű. A Központi Könyvtár jelenleg mintegy 900 külföldi egyetemmel, könyvtárral, tudományos intézettel áll kiadványcserekapcsolatban, nem is beszélve arról a további több száz külföldi vállalatról, melyektől vállalati gyártmánykatalógusokat és prospektusokat kapunk igen szép számban. A Központi Könyvtár szívesen venné, ha a tanszékek akár új külföldi intézményekre, vállalatokra, illetve ezek kiadványaira hívnák fel a figyelmet. A tanszékek közül már eddig is többen értékes cserekapcsolatok létrehozását kezdeményezték, az ilyen kezdeményezések realizálását a Központi Könyvtár a jövőben is igen fontosnak tartja.

Még számos ilyen és ezekhez hasonló kérdése van a könyvtári életnek, melyek a tanszékek és a Központi Könyvtár szoros együttműködését kívánják meg az állományfejlesztés terén. Ugy véljük, hogy egyrészt a tanszéki könyvtárakra, másrészt a Központi Könyvtárra váró egyre nagyobb feladatok a tervszerű együttműködés szükségességét a jövőben még inkább nyilvánvalóvá teszik és a szoros együttműködés kapcsán elért eredmények az egész magyar műszaki felsőoktatás javára fognak majd szolgálni.

dr. BALÁZS János

= 0 =